

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

จัดทำโดย

กองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืด
ตำบลน้ำจืด อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัด
ขอนแก่น

คำนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งสะท้อนถึงควมมีอารยธรรมของตนเองที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความรู้ที่จะสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้แก่ตนเองและสังคมต่อไป ศิลปะ หัตถกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในท้องถิ่น แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันตามความเชื่อ ลักษณะที่ตั้งภูมิประเทศและวิถีการดำรงชีวิต เชื้อชาติ ภาษา แต่สิ่งสำคัญของการสร้างสรรค์ศิลปะวัฒนธรรมนั้นเป็นไปเพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของคนเราทั้งสิ้น ตำบลนาजू เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมตามวิถีของการดำรงชีวิต ซึ่งผูกพันกับศิลปะหัตถกรรมภายในท้องถิ่น

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลนาजू

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑
- ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม	๓
- ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม	๑๐
- ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม	๑๗
- ภูมิปัญญาด้านศาสนาประเพณีพิธีกรรม	๒๑
- ภูมิปัญญาด้านอาหาร	๒๓
- ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย	๒๗
คณะผู้จัดทำ	๓๒

องค์การบริหารส่วนตำบลนาจ้าว

ตำบลนาจ้าว อำเภอเขาสนกวาง จังหวัดขอนแก่น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดย องค์การบริหารส่วนตำบลนาจ้าว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราชการ ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ พื้นฟูและส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและ ของชาติ และ จัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชนและ องค์รปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วน ร่วมในการดำเนินการด้วย ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย สามารถปรับ ประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสมสร้างความสมดุลระหว่างคน กับสังคมและ ธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

กองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบลนาจ้าวได้เล็งเห็นความสำคัญของ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น จึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ ท้องถิ่นเพื่อให้ ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจาก ชุมชนและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่นเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ต่อไป ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หมายถึงถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้าน คิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุง แก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนิน ชีวิตในวงกว้างภูมิปัญญา ท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ใน หลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(๒๕๔๑) ได้ จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑.สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้าน การเกษตร กับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐาน คุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรเป็นต้น

๒.สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้ เทคโนโลยี สมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อ เชลลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่าง ปลอดภัย และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการ ผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่ม หัตถกรรม และอื่น ๆ เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและ รักษาสุขภาพของคนใน ชุมชน โดย เน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทาง ต้นสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่า ของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกใน ชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกัน คุณภาพชีวิตของคนให้ เกิดความ มั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะ สาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงาน ด้านต่าง ๆ ทั้ง ขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัด การศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงาน เกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษา โบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งต้นวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณีหมายถึง ความสามารถประยุกต์และ ปรับใช้หลักคำสอนทาง ศาสนาความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีข้าว เป็นต้น

๑. ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม

ลำดับที่	ปราชญ์	ภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	นายไพศาล โพนเมืองหล้า	การทำน้ำหมักชีวภาพ	หมู่ ๓ บ้านโนนสวรรค์
๒	นายสงวนศักดิ์ ศรีวิวัฒน์	การเลี้ยงสัตว์(กระปือ)	หมู่ ๗ บ้านนาโพธิ์
๓	นายจรัสศักดิ์ โคตรเมืองกลาง	การทำนา	หมู่ ๕ บ้านดงเย็น

ความเป็นมา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ถือเป็นภูมิปัญญาที่มีความสำคัญ และควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสาน เนื่องจากการเป็นกระแสนิยมภูมิปัญญาประจำถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ และสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนมาอย่างยาวนาน เพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

๑.๑ ภูมิปัญญาการทำน้ำหมักชีวภาพ

น้ำหมักชีวภาพ คือ น้ำหมักที่ได้จากการหมักเศษซากพืช ซากสัตว์ หรือสารอินทรีย์ชนิดต่างๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น ด้วยจุลินทรีย์จำเพาะ ซึ่งอาจหมักร่วมกับกากน้ำตาลหรือน้ำตาลทรายแดง กระบวนการหมักของน้ำหมักชีวภาพจะเกิดจากการย่อยสลายสารอินทรีย์ด้วยจุลินทรีย์ โดยใช้กากน้ำตาลและน้ำตาลจากสารอินทรีย์เป็นแหล่งพลังงาน

ก่อนที่จะลงมือทำ เราควรทราบหลักการทำน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพกันก่อนคือ ประเด็นแรกคือ ความสะอาด ไม่มีการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ประเภททำลายหรือทำให้เกิดการบูดเน่า ซึ่งการใช้ภาชนะที่สะอาดและมีฝาปิดมิดชิดจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่ควรละเลย ประการต่อมาคือ ระยะเวลาจะต้องวางถังหมักไว้ในที่ร่มไม่ให้ถูกแสงแดดโดยตรง เพราะจะทำให้กลุ่มจุลินทรีย์ส่วนใหญ่ตายและแสงแดดยังสลายสารอาหารที่เป็นประโยชน์ด้วย ประการต่อมาคือ ต้องใช้เวลาในการหมักนานประมาณ ๓ เดือนเพื่อให้กระบวนการย่อยสลายมีความสมบูรณ์ จึงสามารถนำน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพไปใช้งานหรือทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพสำหรับยางพาราหรือพืชต่างๆ ไป และประการสุดท้าย หากต้องการขยายหัวเชื้อ จะต้องทำการละลายน้ำตาลกับน้ำสะอาดก่อนที่จะใส่หัวเชื้อน้ำหมัก

วัสดุและอุปกรณ์ในการทำน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพในถังขนาด ๖๐ ลิตร

๑. ผลไม้สุก ๑๒ กิโลกรัม เช่น ฟักทอง(เอาทั้งเมล็ด), ถั่วเขียว, มะละกอ, สับปะรด(เอาทั้งเปลือก) ให้ทำการสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ตามภาพ
๒. น้ำตาลธรรมชาติ เช่น น้ำตาลอ้อย, น้ำตาลมะพร้าว, น้ำตาลโตนดที่ไม่ผ่านการฟอกสีหรือเจือปนด้วยน้ำยากันเสีย หรือใช้กากน้ำตาล จำนวน ๔ กิโลกรัม
๓. น้ำสะอาด ๔๐ ลิตร ควรเป็นน้ำฝน หากจำเป็นต้องใช้น้ำประปาก็ควรใส่ตุ่มตากแดดเพื่อไล่คลอรีนให้หมดก่อน
๔. ภาชนะหมัก ควรเป็นภาชนะชนิดที่บดแสงและมีฝาปิดสนิท ก่อนใช้ควรล้างให้สะอาดและถ้าตากแดดก่อนใช้ก็ยิ่งดี ไม่ควรใช้ภาชนะที่เป็นโลหะเนื่องจากเมื่อใช้ไปนาน ๆ จะถูกกัดจนทะลุได้
๕. ไม้พาย ควรเตรียมไว้ โดยล้างให้สะอาดพร้อมตากแดดก่อนใช้

ขั้นตอนวิธีทำ

๑. ใส่ น้ำสะอาด ๔๐ ลิตร ลงในถังหมักขนาด ๖๐ ลิตร
๒. ใส่กากน้ำตาล จำนวน ๔ กิโลกรัม ลงในถังหมัก แล้วใช้ไม้พายกวนให้เข้ากัน
๓. ใส่ผลไม้สุก ๑๒ กิโลกรัม ลงในถังหมัก กวนให้พอเข้ากัน (หลักการผสมคือ ผลไม้สุก ๓ กิโลกรัม : กากน้ำตาล ๑ กิโลกรัม : น้ำ ๑๐ ลิตร)
๔. หลังจากใส่ส่วนผสมทั้งหมดแล้วควรมีพื้นที่ว่างเพื่อให้มีอากาศอยู่ประมาณ หนึ่งในห้า ของภาชนะ ทำการปิดฝาให้สนิท เขียนป้ายบอกวันที่ผลิต และถังหมักควรอยู่ในที่ร่ม
๕. เมื่อครบ ๗ วันให้เปิดฝาดังหมักดู ถ้ามีราขาวเกิดขึ้น พร้อม ๆ กับมีกลิ่นสัมนุน แสดงว่าการหมักของเราได้ผลดี แต่ถ้ามีกลิ่นเหม็นบูด และน้ำเป็นสีดำ ให้ทำการเติมน้ำตาลหรือกากน้ำตาลลงไปอีก แล้วปิดฝา (ถ้ามีหนอนเกิดขึ้น ก็ไม่เป็นไร เพราะอาจจะเกิดจากการปิดฝาไม่สนิท ต่อมาหนอนจะตายกลายเป็นอาหารพืชไปเอง)
๖. เมื่อครบกำหนด ๓ เดือน ก็เป็นอันเสร็จ ให้กรองเอาเฉพาะน้ำใส ๆ ด้านบนหรือน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพไปใช้งาน โดยต้องผสมน้ำก่อน ตามอัตราส่วน ดังนี้
น้ำหมัก : น้ำ ๑: ๒๐๐ เมื่อนำไปใช้ผสมกับปุ๋ยอินทรีย์เพื่อทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
น้ำหมัก : น้ำ ๑: ๒๐๐ เมื่อนำไปใช้ฉีดพ่นหน้ากรีดหรือหน้ายางเพื่อเพิ่มน้ำยาง(๑-๒ สัปดาห์ต่อครั้ง)
น้ำหมัก : น้ำ ๑: ๕๐๐ เมื่อนำไปใช้กับจำพวกไม้ยืนต้น
น้ำหมัก : น้ำ ๑:๑๐๐๐ เมื่อนำไปใช้กับจำพวกพืชผัก
น้ำหมัก : น้ำ ๑:๑ หรือใช้น้ำหมักอย่างเดียว(ให้ทดลองว่าแบบใดได้ผลดีกว่า) เพื่อฉีดพ่นกำจัดวัชพืช
นอกจากนี้ เมื่อหมักครบ ๓ เดือนแล้ว ก็สามารถนำไปขยายหัวเชื้อต่อ ได้อีก
๗. นำกากที่เหลือไปทำปุ๋ย โดยเทรอบ ๆ โคนต้นไม้ในรัศมีพุ่มใบต้นไม้ หรือปล่อยกากที่เหลือไว้กับถังหมักเพื่อขยายหัวเชื้อต่อ

หมายเหตุ: ระหว่างการหมัก หรือก่อนครบ ๓ เดือน ถ้าสังเกตเห็นว่าถังบวม ให้รีบเปิดฝาเพื่อระบายอากาศออก แล้วรีบปิดฝาให้สนิททันทีเพื่อป้องกันเชื้ออื่นแทรกลงไป

วิธีการขยายหัวเชื้อน้ำหมักจุลินทรีย์ชีวภาพ

๑. ผสมกากน้ำตาล ๑ ส่วนกับน้ำสะอาด ๘-๑๐ ส่วน ในภาชนะที่จะใช้หมัก
๒. ใส่หัวเชื้อจุลินทรีย์ชีวภาพ ๑ ส่วน ลงไปในถังหมัก (ต้องทำข้อ ๑ ก่อนเสมอ)
๓. หมักไว้ในที่ร่มเป็นเวลา ๑-๒ เดือน
๔. เปิดฝาและสังเกตดูว่าน้ำหมักที่ได้ ถ้ามีสีน้ำตาลอมเหลือง หรือมีฝ้าลอยอยู่บนผิว และมีกลิ่นสั้มนๆ หรือกลิ่นสาบเหม็น แสดงว่านำไปใช้งานได้แล้ว หรือจะทำการขยายหัวเชื้อต่อไป ก็ได้

หมายเหตุ: หากทำได้ ทุก ๒ เดือนเราควรขยายน้ำหมักชีวภาพ โดยใช้กากน้ำตาลและน้ำตามขั้นตอนที่กล่าวมา น้ำจะเป็นบ้านหลังใหญ่ให้กับเหล่าจุลินทรีย์ทั้งหลาย กากน้ำตาลจะเป็นอาหารที่ทำให้เหล่าจุลินทรีย์มีพลังงานและแข็งแรง ผลิตุกผลิตหลานให้มีจำนวนมากขึ้น ๆ พร้อม ๆ กับสร้างสารอาหารต่าง ๆ ที่มีประโยชน์และพลังงานที่เก็บอยู่ในรูปสารอาหาร

การขยายน้ำหมักชีวภาพให้มีอายุมากขึ้น ๆ ก็เท่ากับเป็นการเพิ่มปริมาณเหล่าจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ พร้อมสร้างสารอาหารให้มากขึ้นและซับซ้อนยิ่งขึ้นด้วย ดังนั้น การนำน้ำหมักชีวภาพที่มีอายุน้อย ๆ เช่น ๗ วัน หรือ ๑๕ วัน มาใช้งาน นั่นคือ น้ำหมักชีวภาพหรือจุลินทรีย์ที่มีอายุยาวนาน ตั้งแต่ ๒ ปีขึ้นไป น้ำหมักชีวภาพหรือจุลินทรีย์ที่มีอายุยาวนาน ตั้งแต่ ๒ ปีขึ้นไป เหมาะสำหรับใช้งานด้านการเกษตรและการชักล้าง

น้ำหมักชีวภาพหรือจุลินทรีย์ที่มีอายุยาวนาน ตั้งแต่ ๔ ปีขึ้นไป เหมาะสำหรับใช้งานในการบำบัดน้ำเสีย, กำจัดกลิ่นเหม็น, สลายสารพิษหรือสารเคมีตกค้าง ดังนั้น จึงควรขยายน้ำหมักชีวภาพเสมอ ๆ เป็นระยะเวลานาน ๆ เพื่อให้ได้น้ำหมักชีวภาพที่เปี่ยมล้นด้วยคุณภาพ

๑.๒ ภูมิปัญญาด้านการเลี้ยงสัตว์ (กระบือ)

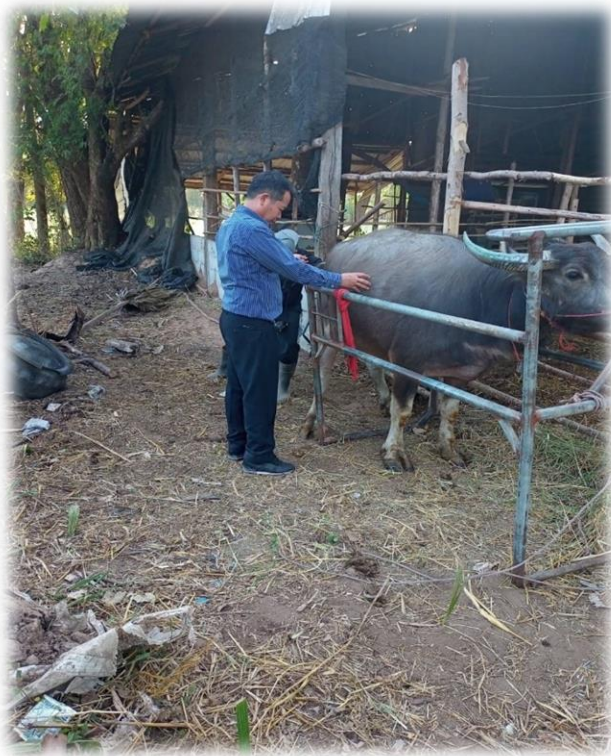
กระบือ คือ สัตว์ที่อยู่กับสังคมและวัฒนธรรมทางด้านเกษตรกรรมของไทยมาช้านาน กระบือมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งจนถึงขั้นการประกวดกระบือสวยงามซึ่งได้รับความสนใจและจัดให้มีขึ้นทุกปี และทั้งนี้แม้จะเป็นการประกวดความสวยงาม แต่จากการสืบค้นและติดต่อสอบถามกับปราชญ์ชาวบ้านและผู้เชี่ยวชาญด้านการคัดพันธุ์กระบือ พบว่าทุกลักษณะของความสวยงามตามอุดมคติที่ใช้ในการประกวดมีความสัมพันธ์กับลักษณะการให้ผลผลิต ความสมบูรณ์พันธุ์ การใช้แรงงาน และความยืนยาวของอายุการใช้งานซึ่งเป็นลักษณะทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามเกณฑ์การให้คะแนนกระบือสวยงามยังเป็นลักษณะนามธรรม ต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ที่มีประสบการณ์มากมาทำการประเมินตามความดีเด่นของลักษณะ (Type classification) และประเมินคะแนนมากขึ้นตามความถูกต้องของลักษณะเด่น ส่วนอีกวิธีหนึ่งเป็นการให้คะแนนแบบเส้นตรง (Linear assessment) โดยยังไม่มีผู้ศึกษาการประเมินวิธีนี้ในกระบือมาก่อน เป็นการให้คะแนนตามลักษณะที่ปรากฏโดยไม่คำนึงถึงลักษณะในอุดมคติ ค่าที่ได้ตามมาตรวัดนำมาจัดลำดับคะแนนอีกทีหนึ่ง วิธีนี้จำเป็นต้องวัดตำแหน่งสำคัญบนร่างกายกระบือ อย่างไรก็ตามการวัดตำแหน่งสำคัญของร่างกายกระบือเพื่อประเมินส่วนที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้งานยังมีข้อจำกัด ทั้งนี้เนื่องจากกระบือมีขนาดใหญ่และบางตัวยังไม่สามารถบังคับให้ยืนนิ่งได้นาน การวัดโดยอาศัยเทคโนโลยีการสแกน ๓ มิติ โดยคอมพิวเตอร์จึงได้ถือกำเนิดขึ้นตามกระแสพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งนี้เพื่อนำค่าที่ได้ไปกำหนดลักษณะที่สำคัญ และคะแนนที่จะใช้ในการตัดสิน

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การฝึกอบรมและถ่ายทอดองค์ความรู้การคัดเลือกกระบือพันธุ์ดีและสวยงามยังเป็นเรื่องยาก ขึ้นกับความสามารถในการรับรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนรู้เป็นหลัก องค์ความรู้ที่ได้จากการประกวดจึงเผยแพร่และถ่ายทอดอยู่ในวงจำกัดในหมู่นักวิชาการและปราชญ์ผู้รู้เท่านั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการคัดเลือก เพื่อปรับปรุงพันธุ์กระบือของไทยให้มีลักษณะที่ดีพร้อมเพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงกระบือไทยได้อย่างยั่งยืน จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาองค์ความรู้ด้านการคัดลักษณะกระบือที่สวยงามเพื่อใช้เป็นพ่อ แม่พันธุ์ และการใช้งาน ซึ่งมีความสำคัญต่อผลผลิตที่ต้องการเช่น การเติบโต การใช้แรงงาน และความคงทนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และการเลี้ยงดูตามวิถีของเกษตรกรไทยให้เป็นสากล และให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง เข้าใจ และปฏิบัติได้ง่าย โดยอาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย เช่น อินเทอร์เน็ตเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ผู้เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง และเกษตรกรให้สามารถใช้ประโยชน์ได้จริง

ความสำคัญและที่มา

กระบือหรือที่ชาวบ้านเรียกตามคำภาษาไทยว่า “ควาย” เป็นสัตว์ที่นำมาใช้ประโยชน์ทางการกสิกรรมมาเป็นเวลานาน ในอดีตควายใช้ในการไถนาให้ชาวนาที่มีแปลงปลูกข้าวในพื้นที่ๆมีไม่มากนัก ควายไทยจะเป็นควายที่อยู่ในตระกูลของควายปลัก (Swamp buffalo) ซึ่งมีถิ่นกำเนิดในเอเชียตอนใต้ ที่เรียกว่า “ควายปลัก” เพราะชอบนอนในปลักที่มีโคลน การนอนในปลักเป็นส่วนหนึ่งของการระบายความร้อนในสัตว์ดังกล่าว อย่างไรก็ตามสถานการณ์ของกระบือปลักในประเทศไทยน่าเป็นห่วง เนื่องมาจากจำนวนของกระบือปลักได้ลดลงอย่างมาก สาเหตุหนึ่งที่จำนวนลดลงเนื่องมาจากการทำการเกษตรในปัจจุบันเปลี่ยนไป เกษตรกรใช้รถไถนาที่เป็นเครื่องจักรเพิ่มมากขึ้น เพราะควายเลิกทำงานเสร็จเร็วกว่าและสะดวกกว่า ดังนั้นความสำคัญของกระบือจึงลดลงโดยแต่ละครอบครัวอาจจะยังเลี้ยงกระบือจำนวน ๑ - ๒ ตัว โดยมีได้คำนึงถึงการขยายพันธุ์

ให้ได้กระป๋องที่ตัวใหญ่สวยงามดังเช่นในอดีต นอกจากนี้ลูกหลานของเกษตรกรก็มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป โดยอาจมิได้เป็นเกษตรกรหรือชาวนาที่ปลูกข้าว แต่มุ่งทำงานในอาชีพอื่นและละเลยความสำคัญของการทำการเกษตรโดยใช้กระป๋องเป็นแรงงาน ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการคัดเลือกควายสวยงามจึงลดน้อยลง และกลุ่มเกษตรกรที่สนใจในการขยายพันธุ์กระป๋องก็ลดน้อยลงได้มากเช่นกัน แม้ว่าในภาครัฐได้มีการประกวดกระป๋องแห่งชาติขึ้นทุกปี แต่ก็มีกระป๋องที่จัดอยู่ในระดับสวยงามเป็นพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์จำนวนจำกัด ดังนั้นในหลายปีที่ผ่านมาจึงมีกระป๋องที่มีลักษณะรูปร่างเล็กลง ตามลักษณะดั้งเดิมที่แท้จริงของกระป๋องหรือควายไทย

๑.๓ ภูมิปัญญาด้านการทำนา

ภูมิปัญญาการจัดการพื้นที่นา คนไทยมีภูมิปัญญาในการจัดแบ่งประเภทของที่นาตามลักษณะของภูมิประเทศต่างๆ อาทิ นาฟางลอย นาพุทโค นาปรัง นาปี นาน้ำตาม นาดำ นาสวน นาไร่ ซึ่งจะมีวิธีการปลูกและการเตรียมพื้นที่แตกต่างกันไป จึงทำให้ชาวนาไทยสามารถปลูกข้าวที่เป็นอาหารหลักได้ในทุกสภาพภูมิประเทศที่มีอยู่ในดินแดนไทย ทั้งบนภูเขา ที่ราบสูง ที่ดอน พื้นที่ลุ่ม แม้แต่พื้นที่ที่น้ำท่วมอยู่ตลอดเวลาหรือบริเวณที่เป็นน้ำกร่อย

ภูมิปัญญาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ เนื่องจากน้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปลูกข้าว ซึ่งจะต้องเตรียมน้ำให้เพียงพอสำหรับการปลูกข้าวหรือหล่อเลี้ยงต้นข้าวไว้ คนไทยตั้งแต่ยุคโบราณก็มีภูมิปัญญาในการชักน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งบนที่สูงและในที่ราบเข้ามาสู่ที่นา แม้แต่การทำนาบนภูเขาในลักษณะนาขั้นบันไดก็สามารถแสวงหาแหล่งน้ำจากบนภูเขา เช่น ตาน้ำ ห้วย ลำธารต่างๆ มาใช้หล่อเลี้ยงพื้นที่นา นอกจากนี้ การทำคลองส่งน้ำ คัน คู ระเบิดดินน้ำ เพื่อชักน้ำและส่งน้ำเข้ามาสู่ที่นาก็เป็นภูมิปัญญาอีกลักษณะหนึ่ง

ภูมิปัญญาในเรื่องพันธุ์ข้าว ชาวนาไทยตั้งแต่สมัยโบราณมีภูมิปัญญาในการคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับการเพาะปลูกในแต่ละสภาพพื้นที่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศและปริมาณน้ำ อาทิ การใช้พันธุ์ข้าวที่มีลำต้นสูงมาปลูกในพื้นที่น้ำท่วม การใช้พันธุ์ข้าวที่ต้องการน้ำน้อยมาปลูกในนาไร่ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังรู้จักผสมพันธุ์ข้าวให้ได้ข้าวพันธุ์ใหม่ๆ ที่มีคุณภาพดีขึ้น ทนทานต่อโรคและศัตรูพืช หรือให้ปริมาณผลผลิตสูงขึ้น

ความเชื่อในการทำนา การทำนาของชาวอีสานส่วนใหญ่เป็นการทำนาดำ พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาดำก็มีมากมาย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ และการนับถือผีบ้านหรือเทพเจ้าในลัทธิผี ในรอบปีชาวอีสานจะมีพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนาเกิดขึ้นทุกขั้นตอน เพื่อบวงสรวง บูชา อ้อนวอนเทพเจ้าเกี่ยวกับพืชพันธุ์และเทพเจ้าเกี่ยวกับดิน น้ำ ลม ไฟ ตลอดถึงเทพเจ้าอื่นๆ เพราะเชื่อว่าจะก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ สัญลักษณ์เกี่ยวกับพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวได้แก่ ตาแหลว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกเขตหวงห้ามในพิธีความเชื่อ เช่น การสืบทอดข้าว การสืบชะตา การทำบุญบ้าน การทำบุญเมือง ปักบนหม้อยา ปักไว้ในที่ไม่ให้ผีผ่าน เป็นต้น

การปักดำจะทำในช่วงต้นเดือนธันวาคมและจะเก็บเกี่ยวในช่วงปลายเดือนมีนาคมแต่อาจมีชาวนาบางรายที่ปักดำล่าช้าเช่นปักดำในช่วงเดือนมกราคมก็จะเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนเมษายน

การปลูกข้าวนาปรังนั้นสำคัญที่การควบคุมน้ำให้ขังอยู่ตลอด ทำให้ต้องผันน้ำเข้านาประมาณสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง รวมเวลาในการเพาะปลูกประมาณ ๓ - ๔ เดือนจึงสามารถเก็บเกี่ยวได้

วิธีการทำนาปรัง

๑. การเตรียมแปลงเพาะกล้า จะทำการไถดินและตากดินไว้ ๑๐-๑๕ วัน จากนั้นระบายน้ำให้ท่วมแปลง แล้วทำการไถดินและเตรียมดิน ทำการปรับแปลงกว้าง ๓ เมตร ความยาวของแปลงขึ้นอยู่กับสภาพแปลง ระยะระหว่างแปลง ๕๐ เซนติเมตร

๒. การหว่านกล้า หว่านเมล็ดลงในแปลงเพาะกล้า ใช้เมล็ดพันธุ์ ๕ กิโลกรัมต่อไร่ เมื่อต้นกล้าอายุได้ ๗ วัน จะหว่านปุ๋ยสูตร ๔๖-๐-๐ อัตราเพื่อเร่งการเจริญเติบโตของต้นกล้า เมื่อต้นกล้า ๓๐ วัน ก็ถอนย้ายกล้าไปปลูก

๓. การเตรียมแปลงนา ทำการไถ ๒ ครั้ง ครั้งแรกไถตะและตากดินไว้ ๑๐-๑๕ วัน แล้วปล่อยน้ำให้ท่วมขังประมาณ ๑๐ เซนติเมตร จากนั้นไถพรวนและทำเทือกเพื่อให้ดินร่วนขึ้น

๔. การปลูก การปลูกโดยใช้กล้าข้าวอายุ ๓๐ วัน การปักดำโดยใช้กล้า ๓ ต้น (๑ จับ) ระยะระหว่างต้น ๓ เซนติเมตร และระยะระหว่างแถว ๕๐ เซนติเมตร

๕. การดูแลรักษา

๕.๑ การใส่ปุ๋ย หลังการปักดำ ๑๕ วัน จะใส่ปุ๋ยสูตร ๑๖-๑๖-๘ ในอัตรา ๑๕-๒๐ กิโลกรัมต่อไร่ การใส่ปุ๋ยครั้งที่ ๒ หลังการปักดำ ๕ เดือน โดยใช้ปุ๋ยสูตร ๑๖-๑๖-๘ อัตรา ๑๕-๒๐ กิโลกรัมต่อไร่ และใส่ปุ๋ยครั้งที่ ๓ ก่อนข้าวออกดอก ๓๐ วัน โดยใช้ปุ๋ยสูตร ๔๖-๐-๐ อัตรา ๕-๑๐ กิโลกรัมต่อไร่ และใช้ปุ๋ยอัดเม็ดชีวภาพหวานลงในแปลงนาควบคู่กับปุ๋ยเคมี

๕.๒ การควบคุมระดับน้ำ หลังการปักดำต้นข้าวยังไม่แตกกอ จะระบายน้ำให้ท่วมสูงประมาณ ๑๐ เซนติเมตร เมื่อต้นข้าวแตกกอแล้วจะปรับระดับน้ำให้สูงไม่เกิน ๑๕ เซนติเมตร หลังจากข้าวออกรวงจะระบายน้ำออกจากแปลงเพื่อให้แปลงนาแห้ง

๕.๓ การป้องกันกำจัดศัตรูพืช จะใช้น้ำหมักชีวภาพจากสะเดาในการฉีดพ่นในแปลงนา

๕.๔ การตรวจสอบต้นผิดปกติ จะทำการตรวจแปลงนาหากพบต้นข้าวที่มีลักษณะแตกต่างจากพันธุ์ปลูกก็จะทำการถอนทิ้ง เพื่อป้องกันการปลอมปน

๖. การเก็บเกี่ยว

๖.๑ ระยะเวลาในการเก็บเกี่ยว ระยะที่เหมาะสมคือ ระยะที่ข้าวออกดอกแล้วประมาณ ๓๐-๓๕ วัน โดยสังเกตจากรวงข้าวจะโน้มลง เมล็ดข้าวมีสีฟางหรือเหลือง

๖.๒ วิธีการเก็บเกี่ยว ส่วนใหญ่ทำการเก็บเกี่ยวโดยใช้แรงงานภายในครอบครัว แต่ในยุคปัจจุบันนี้มีเครื่องจักรเข้ามาทำความสะอาดทำให้ชาวนานิยมใช้เครื่องเกี่ยวข้าวในการเก็บเกี่ยว

๖.๓ การตากข้าวก่อนนวด หลังการเก็บเกี่ยวจะตากข้าวไว้ในขอบแปลงนา ๒-๓ วัน เพื่อให้เมล็ดข้าวแห้ง

๗. การนวดข้าว จะใช้การนวดข้าวด้วยเครื่องนวดข้าว มีเพียงบางรายที่ใช้การนวดโดยแรงงานคน การนวดด้วยเครื่องนวดในอัตรา ๒๗๐-๓๕๐ บาทต่อข้าว ๑,๐๐๐ ฟอง

๘. การตากข้าวหลังนวด หลังการนวดเสร็จแล้วจะมีตากข้าวบนลานตาก ๒-๓ วัน เพื่อให้เมล็ดข้าวแห้งก่อนนำไปเก็บรักษาหรือจำหน่ายต่อไป

๙. การเก็บรักษา จะเก็บเมล็ดข้าวโดยบรรจุกระสอบก่อนนำไปเก็บรักษาเพื่อรอการจำหน่าย ส่วนใหญ่จะเก็บไว้ในยุ้งฉางของตนเอง

๒. ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม

ลำดับที่	ปราชญ์	ภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	นายเหมื่อน เรียนพิศ	การจักสาน	หมู่ ๕ บ้านดงเย็น
๒	นายก่อม ธงชาย	การจักสาน	หมู่ ๖ บ้านขาม
๓	นายลำดวน วงษาหาร	การจักสาน	หมู่ ๓ บ้านโนนสวรรค์
๔	นายคำผาง หลานวงศ์	การจักสาน	หมู่ ๔ บ้านแสงสว่าง
๕	นางติ่ม สงคราม	การทอผ้า	หมู่ ๒ บ้านนาง้อง

ความเป็นมา

หัตถกรรมเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน งานหัตถกรรมเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันเฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่น ที่ใช้ภูมิปัญญาสามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิ เช่น การจักสาน การทอผ้าไว้นุ่งห่ม การทำเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลัก เป็นต้น ซึ่งล้วนมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมมีมานานแล้วและได้มีการพัฒนามาตลอดเวลาโดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เอาความรู้หนังสือมาเกี่ยวข้อง การเรียนรู้ต่าง ๆ อาศัยวิธีการฝึกหัดและบอกเล่าซึ่งไม่เป็นระบบในการ สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ ความรู้ที่สะสมที่สืบทอดกันมาจากอดีตมาถึงปัจจุบันหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคงอยู่ต่อเนื่องและยั่งยืน

๒.๑ ภูมิปัญญาด้านการจักสาน

การทำเครื่องจักสานในประเทศไทย มีการทำสืบทอดกันมาแต่โบราณ การทำเครื่องจักสานยุคแรก ๆ มนุษย์จะนำวัสดุดิบจากธรรมชาติเท่าที่จะหาได้ใกล้ตัวมาทำให้เกิดประโยชน์ เช่น การนำใบไม้ กิ่งไม้ ต้นไม้ประเภทเถา นำมาสานมาขัดเป็นรูปทรงต่างๆ เพื่อใช้เป็นภาชนะหรือมาสานขัดกันเป็นแผ่นเพื่อใช้สำหรับปูรองนั่ง รองนอน ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นเครื่องจักสานที่มีความประณีตในยุคต่อๆ มา เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มนุษย์คิดวิธีการต่างๆ ขึ้นเพื่อใช้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันด้วยวิธีการสอดขัดและสานกันของ

วัสดุ ที่เป็นเส้นเป็นริ้ว โดยสร้างรูปทรงของสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นนั้นตามความประสงค์ในการใช้สอยตามสภาพภูมิศาสตร์ ประสานกับขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อศาสนาและวัสดุในท้องถิ่นนั้นๆ

เครื่องจักสานไทย เป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของไทย แม้ทุกวันนี้จะมีเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ทำจากโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังมีเครื่องมือเครื่องใช้หลายชนิด ที่ไม่สามารถผลิตด้วยวัตถุดิบอื่นๆ ที่ผลิตด้วยเครื่องจักรตามระบบอุตสาหกรรม มาใช้แทนเครื่องจักสานได้ เช่น เครื่องจักสานประเภทก่องข้าวที่กล่าวแล้ว ไม่มี ภาชนะอื่นใดใส่ข้าวเหนียวหนึ่งได้ดีเท่าก่องข้าว และกระติบที่สานด้วยไม้ไผ่ ไม่มีเครื่องจับปลาที่ ทำด้วยวัตถุดิบอย่างอื่นมาแทนที่ ลอบ ไซ สุ่ม ที่ สานด้วยไม้ไผ่ได้ สิ่งเหล่านี้ แสดงให้เห็นคุณลักษณะพิเศษของเครื่องจักสานที่มีคุณค่าในตัวเอง ยากที่ จะใช้งานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมอย่างอื่น ทดแทนได้ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เครื่องจักสานมีอายุ ยืนยาวสืบต่อกันมานานนับพันปี แม้ในปัจจุบัน การทำเครื่องจักสานจะลดจำนวนลงไปบ้าง ตามสภาพสังคมวัฒนธรรม ที่เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรม มาเป็นสังคมเกษตรอุตสาหกรรม และก้าวต่อไปเป็น สังคมอุตสาหกรรม ที่การผลิตสิ่งต่างๆ ด้วยมือจะต้องลดลง เปลี่ยนมาเป็นการผลิตด้วยเครื่องจักรกลก็ตาม แต่เครื่องจักสานยังเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ที่ยังไม่สามารถผลิตได้ด้วยเครื่องจักรกล เพราะการทำเครื่องจักสาน ต้องใช้ความชำนาญ และความสามารถเฉพาะตัวของช่างพื้นบ้านแต่ละถิ่น คุณค่าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครื่องจักสานไทย คือ คุณค่าในการแสดงออกทางอารมณ์ และจิตใจของช่างพื้นบ้าน เครื่องจักสานหลายชนิดของไทย สานอย่างละเอียดประณีต ซึ่งแสดงให้เห็นอารมณ์ที่ละเอียดอ่อนของผู้สานได้เป็นอย่างดี และความละเอียดประณีตนั้น เริ่มตั้งแต่การแปรรูปวัตถุดิบ เช่น การจักตอก และเหลาหวายให้เป็นเส้นเล็กๆ เพื่อใช้สานและถักส่วนที่ต้องการความละเอียดประณีตของเครื่องจักสาน จนถึงการสานเป็นลวดลายซับซ้อนตามการออกแบบ

เครื่องจักสานยังป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของชาวบ้านได้หลายอย่าง เช่น สะท้อนให้เห็นความชาญฉลาด ในการเลือกสรรวัตถุดิบ ที่จะนำมาใช้ทำเครื่องจักสาน ซึ่งชาวบ้านจะมีความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติของวัตถุดิบแต่ละชนิดเป็นอย่างดีแล้ว นำมาดัดแปลงแปรรูปเป็นวัสดุที่ใช้ทำเครื่องจักสานด้วยวิธีง่ายๆ แต่สนองการใช้สอยได้ดี ให้เหมาะสม ที่จะใช้สานเครื่องจักสานแต่ละชนิด สิ่งเหล่านี้เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่ชาวบ้านเรียนรู้ จากการสังเกต และการทดลองสืบต่อกันมาแต่บรรพบุรุษ จนทำให้เครื่องจักสานแต่ละชนิด มีรูปแบบ และประโยชน์ใช้สอยที่สมบูรณ์ลงตัวสิ่งเหล่านี้เป็นคุณค่าพิเศษของเครื่องจักสานที่ต่างไปจากผลิตภัณฑ์อื่นที่ผลิตด้วยเครื่องจักร เครื่องจักสานจึงเป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของไทย ที่ควรอนุรักษ์ไว้ สืบไป

การเรียกเครื่องจักสานว่า “จักสาน” นั้น เป็นคำที่เรียกขึ้นตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่องจักสาน เพราะเครื่องจักสานต่างๆ จะสำเร็จเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์ได้นั้นต้องผ่านกระบวนการ ดังนี้

๑.การจัก คือการนำวัสดุมาทำให้เป็นเส้น เป็นแฉก หรือเป็นริ้วเพื่อความสะดวกในการสาน ลักษณะของการจักโดยทั่วไปนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของวัสดุแต่ละชนิดซึ่งจะมีวิธีการเฉพาะที่แตกต่างกันไป หรือบางครั้งการจักไม้ไผ่หรือหวายมักจะเรียกว่า “ตอก” ซึ่งการจักถือได้ว่าเป็นขั้นตอนของการเตรียมวัสดุในการทำเครื่องจักสานขั้นแรก

๒.การสาน เป็นกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่นำวัสดุธรรมชาติมาทำประโยชน์โดยใช้ความคิดและฝีมือมนุษย์เป็นหลัก การสานลวดลายจะสานลายใดนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการใช้สอย ซึ่งมีด้วยกัน ๓ วิธี คือ

- การสานด้วยวิธีสอดขัด
- การสานด้วยวิธีการสอดขัดด้วยเส้นทแยง
- การสานด้วยวิธีขัดเป็นวง

๓.การถัก เป็นกระบวนการประกอบที่ช่วยให้การทำเครื่องจักสานสมบูรณ์ การถักเครื่องจักสาน เช่น การถักขอบของภาชนะจักสานไม้ไผ่ การถักหูภาชนะ เป็นต้น การถักส่วนมากจะเป็นการเสริมความแข็งแรงของโครงสร้างภายนอก เช่น ขอบ ขา ปาก ก้น ของเครื่องจักสาน และเป็นการเพิ่มความสวยงามไปด้วย

๒.๒ ภูมิปัญญาการทอผ้า

การทอผ้าเป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่เป็นงานหัตถกรรมของไทยที่อาศัยแรงงานและฝีมือประดิษฐ์คิดค้นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการสั่งสมประสบการณ์ และอุดมการณ์พื้นฐานในการดำรงชีวิต ศิลปะการทอผ้าจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าทั้งยังเป็นเครื่องเตือนใจให้ตระหนักถึงสภาพความเป็นอยู่ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบไทยๆ อันมีพัฒนาการสืบเนื่องมานานหลายยุคหลายสมัย

การทอผ้านั้นต้องอาศัยฝีมือและความรู้ความชำนาญของผู้ทอเป็นอย่างมาก เป็นงานศิลปะที่มีอยู่เพียงชิ้นเดียวในโลก เพราะแต่ละคนที่ทำแต่ละขั้นตอน จะมีความแตกต่างกัน เส้นไหมที่สาวได้แต่ละช่วงเวลาหรือแต่ละระยะของฝักไหมให้ความหนาของเส้นไม่เท่ากัน สีไม่เหมือนกัน นอกจากนั้นแล้วความสามารถในการทอ การสอดกระสวย ความแรงในการตีกระทบหรือการฟัดทำให้ได้สีเข้มอ่อนต่างกัน การเรียงเส้นไหมให้ตรงลายจะแสดงถึงความคมชัดและความชำนาญของผู้ทอแต่ละคน อากาศ อุณหภูมิ หรือแม้แต่อารมณ์ความรู้สึกของผู้ทอ สิ่งเหล่านี้มีผลกับความสวยงามของผ้าผืนนั้น ๆ จึงทำให้ผ้าทอมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง และมีเพียงผืนเดียวในโลกเท่านั้น

๑.โครงหูกหรือโครงกี่ ประกอบด้วยเสา ๔ ต้น มีรางหูกหรือรางกี่ ๔ ด้าน ทั้งด้านบนและด้านล่าง เสาแต่ละด้านมีไม้ยึดติดกันเป็นแบบดั้งเดิมที่นิยมใช้กันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๒.ฟืม หรือ ฟันหวี มีฟันเป็นซี่ คล้ายหวี ใช้สำหรับสอดเส้นไหมยืนเพื่อจัดเส้นไหมให้อยู่ห่างกัน และใช้กระทบไหมเส้นพุ่งให้สานขัดกับไหมเส้นยืนที่อัดแน่นเป็นเนื้อผ้า ฟันฟืมอาจจะทำด้วยไม้ หรือเหล็ก หรือสแตนเลสก็ได้ มีหลายขนาด ขึ้นกับว่าผู้ใช้จะต้องการผ้ากว้างขนาดเท่าใด เช่น ฟืมอาจมี ๓๕-๕๐ หลบ หรือมากกว่านี้ แต่ละหลบมี ๔๐ ช่องฟัน แต่ละช่องจะสอดเส้นไหมยืน ๒ เส้น ดังนั้นการทอผ้าครั้งหนึ่ง ๆ อาจจะใช้เส้นไหมยืนประมาณ ๒๘๐๐-๔๐๐๐ เส้น ชาวบ้านสมพรรัตน์จะนิยมใช้ฟืม ๕๐ หรือ ๖๐

๓.เขาหูก หรือตะกอก คือ เชือกทำด้วยด้ายในลอนที่ร้อยคล้องไหมยืน เพื่อแบ่งเส้นไหมเป็นหมวดหมู่ตามที่ต้องการเมื่อยกเขาหูกหรือตะกอกขึ้น ก็จะดึงเส้นไหมยืนเปิดเป็นช่อง สามารถพุ่งกระสวยเข้าไปให้เส้นไหมพุ่งสานขัดกับเส้นไหมยืนได้ เวลาสอดเส้นไหมยืนต้องสอดสลับกันไปเส้นหนึ่งเว้นเส้นหนึ่ง และมีเชือกผูกเขาหูกแขวนไว้กับโครงก้านบนสามารถเลื่อนไปมาได้ ส่วนด้านล่างผูกเชือกติดกับคานเหยียบ เมื่อต้องการดึงแยกเส้นไหมให้เป็นช่องจะใช้เท้าเหยียบที่คานเหยียบทำให้เขาหูกเลื่อนขึ้น-ลง เกิดเป็นช่องสำหรับใส่เส้นไหมพุ่ง หากต้องการทอผ้าเป็นลวดลายทั้งด้าม จะต้องใช้ตะกอกและคานเหยียบจำนวนหลายอัน วิธีการเก็บตะกอกหรือเก็บเขาจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของผ้าและลวดลายของผ้าที่จะทำ การทอผ้าของชาวบ้านสมพรรัตน์ส่วนใหญ่จะใช้แบบ ๒ ตะกอก

๔.กระสวย ใช้บรรจุหลอดเส้นไหมพุ่ง มีหลายแบบ อาจจะทำจากไม้ไผ่ ไม้เนื้อแข็ง หรือพลาสติกให้มีน้ำหนักพอประมาณจะได้ไม่พลิกเวลาพุ่งกระสวย มีความลื่นและไม่มีเสียง ขนาดกว้างประมาณ ๓ เซนติเมตร ยาวประมาณ ๒๐ เซนติเมตร เจาะรูตรงกลาง ทำปลายทั้งสองด้านโค้งมนเล็กน้อย เพื่อให้ลอดผ่านเส้นไหมยืนได้ง่ายขึ้น

๕.ไม้หน้าหูก คือ ไม้ที่อยู่ส่วนหน้าสุดของหูก สำหรับผูกขึงลูกตั้งทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำ

๖.ไม้รางหูก คือ ไม้ที่พาดขวางโครงหูก ส่วนบนทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำมี ๓-๔ ท่อน ใช้สำหรับผูกแขวนลูกตุ้ม ไม้ข้างเขา และฟืม

๗.กระดานม้วนหูก เป็นไม้กระดานที่ใช้สำหรับม้วนปลายด้านหนึ่งของเส้นไหมยืน ซึ่งม้วนเก็บและจัดเส้นยืนให้เป็นระเบียบ นอกจากนี้ยังช่วยให้เส้นไหมในหูกตึง โดยที่ปลายอีกด้านหนึ่งผูกติดหรือพันไว้กับม้วนผ้า

๘.ลูกตุ้ม คือ ไม้ที่สอดค้ำกระดานม้วนหูก มี ๒ ลูก ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ส่วนหัวของลูกตุ้มเจ้าสำหรับแขวนไว้กับรางหูกและต้องผูกยึดติดลูกตุ้มไว้กับไม้หน้าหูก เพื่อไม่ให้ไม้ลูกตุ้มแกว่งไปมา

๙.ไม้ค้ำเขาหรือไม้ค้ำตะกอ เป็นไม้ ๒ อันสำหรับแขวนเขาหูกหรือตะกอ ส่วนปลายทั้งสองด้าน จะเจาะรูผูกเชือกแขวนไว้กับไม้ที่พาดขวางรางหูก

๑๐.คานแขวน เป็นไม้หาบหูก โดยสอดกับเชือกที่ผูกกับเขาด้านบน เพื่อให้หูกยึดติดกับที่ โดยไม้หาบหูกจะมีอันเดียวไม่ว่าจะใช้ฟืมที่มีเขา ๒ เขา ๓ เขา หรือ ๔ เขา

๑๑.ดินฟืม หรือดินเหยียบ หรือคานเหยียบ คือ ไม้ ๒-๔ อัน ขึ้นกับจำนวนเขาหรือตะกอ โดยดินเหยียบนี้จะผูกเชือกเชื่อมโยงกับเขาหูก เพื่อใช้สำหรับเหยียบดึงเขาหูก ๒-๔ ตับ ให้เรียงเส้นไหมยืนขึ้นหรือลงสลับกันและเปิดช่องว่างให้กระสวยพุ่งผ่าน ดินฟืมจะมีลักษณะกลม ยาวประมาณ ๑.๕-๒ เมตร และจะวางขวางกับโครงหูก

๑๒.ไม้ม้วนผ้า หรือไม้พันผ้า หรือไม้ค้ำพัน คือ ไม้ที่ใช้ผูกปลายด้านหนึ่งของไหมยืน ซึ่งสอดผ่านพื้นหูกแล้วใช้ผ้าไหมที่ทอเป็นเนื้อผ้าแล้ว โดยส่วนใหญ่ไม้ม้วนผ้าทำด้วยไม้เหลียมยาวประมาณ ๑๒๐-๑๘๐ เซนติเมตร

๑๓.ปากี่ คือ ไม้ที่ใช้รองรับส่วนปลายสองด้านของไม้ม้วนผ้ามี ๒ หลัก แต่ละหลักมีระยะห่างกันตามความกว้างของหูก

๑๔.ไม้นั่ง เป็นไม้กระดานที่ใช้สำหรับนั่งทอผ้า ความยาวของไม้นั่งเท่ากับความกว้างของโครงหูก

๑๕.ผั่ง เป็นไม้ที่ใช้ชิงไว้ตามความกว้างของริมผ้าที่ทอ เพื่อให้หน้าผ้าตึงพอดีกับฟืม ปลายทั้งสองของผั่งอาจเหลาแหลมเป็น ๒ แฉกหรือเป็นทองเหลืองที่มี ๒ แฉกสวมทั้งสองข้าง

- **วิธีการทอผ้า**

ปัจจุบัน ถึงแม้ว่ายังไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดบ่งบอกถึงต้นกำเนิดของการ ทอผ้า แต่ก็สามารถเทียบเคียงกับหลักฐานอื่น ๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันโดย มีเหตุผลหลายอย่างสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การทอผ้ามีวิวัฒนาการมาจากการ ทำเชือก ทอเสื่อ และการจักสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งลายเชือกทาบที่ปรากฏ ร่องรอยให้เห็นบน ภาชนะดินเผา ซึ่งพบเป็นจำนวนมากตามแหล่งโบราณคดี ก่อนประวัติศาสตร์สมัยหินใหม่ เรื่อยมาจนถึงแหล่ง โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ด้วยเหตุนี้เอง จึงกล่าวได้ว่าการทอผ้าเป็นงานหัตถกรรมที่เก่าแก่ที่สุดในโลกรงาน หนึ่งหลักของการทอผ้า ก็คือการทำให้เส้นด้ายสองกลุ่มขัดกัน โดยทั้งสอง พวกตั้งฉากกัน เส้นด้ายกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า ด้ายยืนและอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า ด้ายพุ่ง ลักษณะของการขัดกันของด้ายพุ่งและด้ายยืน จะขัดกันแบบ ธรรมดาที่เรียกว่าลายขัดหรืออาจจะเพิ่มเทคนิคพิเศษเพื่อให้ผ้ามี ลวดลาย สีสันที่สวยงามแปลกตา

- **ขั้นตอนในการทอผ้า**

๑. สืบเส้นด้ายยืนเข้ากับแกนม้วนด้ายยืน และร้อยปลายด้ายแต่ละเส้นเข้าในตะ กอแต่ละชุดและพันหวี ดึง ปลายเส้นด้ายยืนทั้งหมดม้วนเข้ากับแกนม้วนผ้าอีกด้านหนึ่ง ปรับความตึงหย่อนให้พอเหมาะ กรอด้ายเข้า กระสวยเพื่อใช้เป็นด้ายพุ่ง
๒. เริ่มการทอโดยกดเครื่องแยกหมูตะกอล เส้นด้ายยืนชุดที่ ๑ จะถูกแยก ออกและเกิดช่องว่าง สอดกระสวย ด้ายพุ่งผ่าน สลับตะกอลชุดที่ ๑ ยกตะกอลชุดที่ ๒ สอดกระสวยด้ายพุ่งกลับ ทำสลับกันไปเรื่อย ๆ
๓. การกระทบพันหวี (ฟืม) เมื่อสอดกระสวยด้ายพุ่งกลับก็จะกระทบ ฟันหวี เพื่อให้ด้ายพุ่งแนบติดกัน ได้ เนื้อผ้าที่แน่นหนา
๔. การเก็บหรือม้วนผ้า เมื่อทอผ้าได้พอประมาณแล้วก็จะม้วนเก็บใน แกนม้วนผ้า โดยผ่อนแกนด้ายยืนให้ คลายออกและปรับความตึงหย่อนใหม่ ให้พอเหมาะ

- **การทอผ้าพื้น**

เป็นการใช้หลักการทอผ้าเบื้องต้น ที่นำเอาด้ายเส้นยืนและด้ายเส้นพุ่งมาขัดกัน เพื่อให้เกิดเป็นผืนผ้า โดยด้าย เส้น พุ่งและเส้นยืนอาจเป็นด้ายสีเดียวกัน หรือต่างสีกัน หรือนำเอาเส้นด้ายที่เป็นดินเงินหรือดินทองมาทอควบ ด้าย เพื่อให้ผ้า มีความมันระยับ สวยงามยิ่งขึ้น

เทคนิคพิเศษที่ใช้ในการทอผ้า

• การขีด

ขีด หมายถึง กรรมวิธีในการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ ขึ้นมา โดยวิธีการเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษในระหว่างการทอ เพื่อให้เกิดลวดลายที่โดดเด่นกว่าสีพื้น วิธีการทำคือ ใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิด เพื่อซ่อนเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งไปตามแนวที่ถูกจัดซ่อน จังหวะการสอดเส้นด้ายพุ่งนี้เอง ที่ทำให้เกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ การจก เป็นเทคนิคการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่างๆ โดยเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดขึ้นลง วิธีการคือ ใช้ขนเม่น ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นลวดลายเป็นช่วง ๆ สามารถทำลวดลายได้หลากหลายสี ซึ่งจะแตกต่างจากการขีดตรงที่ขีดที่เป็นการใช้เส้นด้ายพุ่งพิเศษเพียงสีเดียว การทอผ้าวิธีจกใช้เวลาานานมากมักทำ เป็นผืนผ้าหน้าแคบใช้ต่อกับตัวขึ้น เรียกว่า “ ขึ้นตีนจก ”

• การทอมัดหมี่

ผ้ามัดหมี่มีกรรมวิธีการทอผ้าที่ใช้เทคนิคการมัดและการย้อม เริ่มจากนำเส้นด้ายหรือไหมมาย้อมสีแล้วมัดบริเวณที่ต้องการเก็บไว้ เมื่อนำไปย้อมสีอื่นจะได้ไม่ติดสี เพียงซึมเข้ามาบางส่วน โดยย้อมเรียงลำดับจากสีอ่อนไปหาสีเข้มจนครบ ตามลวดลายที่กำหนด หลังจากนั้นจึงนำด้ายกรอเข้าหลอดตามลำดับ แล้วนำไปทอจะเกิดลวดลายบนผืนผ้าที่มีลักษณะคล้ายคลื่อนเหลือมล้ำ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของมัดหมี่ การทอผ้าชนิดนี้จึงต้องอาศัยความชำนาญในการมัดย้อมและทอเป็นอย่างมาก ผ้ามัดหมี่มีอยู่หลายชนิด ได้แก่

๑. มัดหมี่เส้นพุ่ง

๒. มัดหมี่เส้นยืน

๓. มัดหมี่เส้นพุ่งและเส้นยืน

• การทอผ้ายก

เป็นกรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอลายเส้นยืน และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวนสองเส้น หรือมากกว่านั้นเข้าไปในผืนผ้า ลวดลายที่ทอจะเป็นลายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งได้แก่ ลายปราสาท ลานธรรมาสน์ ลายสัตว์ ลายพืช ลายจากสิ่งของเครื่องใช้ และลายเรขาคณิต

๓. ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม

ลำดับ ที่	ปราชญ์	ภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	นางเทวี จันทร์กลาง	สรภัญญะ	หมู่ ๗ บ้านนาโพธิ์
๒	นางอนงค์ ทาส่วย	สรภัญญะ	หมู่ ๑ บ้านนาจั่ว
๓	นางเกสร แข็งขยัน	สรภัญญะ	หมู่ ๖ บ้านดงเย็น
๔	นางโฮม ศรีวงเนียม	สรภัญญะ	หมู่ ๓ บ้านโนนสวรรค์
๕	นางทองใส ลำสัน	สรภัญญะ	หมู่ ๔ บ้านแสงสว่าง
๖	นางจิรนุช ศรีหาโคตร	สรภัญญะ	หมู่ ๒ บ้านนาอ่อง
๗	นางแสงจันทร์ขุนจร	สรภัญญะ	หมู่ ๕ บ้านดงเย็น

ความเป็นมา

ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ ซึ่งแต่ละภาคจะมีการสร้างสรรค์ศิลปะพื้นบ้านที่แตกต่างกัน เช่น การแข่งตีกลองของภาคเหนือ การร้องอีแซวของภาคกลาง หมอลำ ผญา การร้องสรภัญญ์ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การรำนโนราห์ของภาคใต้ เป็นต้น

๓.๑ สรภัญญะ

พื้นเพชาวอีสานโดยทั่วไปแล้ว เป็นกลุ่มชนที่ชอบศิลปะการร้องรำ ที่สำคัญคือ การขับร้องสรภัญญ์ หรือ สรภัญญะ ซึ่งมีมาเป็นเวลานาน พระเถรานุเถระคนเฒ่าคนแก่ต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า สรภัญญะนี้อาจเข้ามาสู่ประเทศไทยพร้อมกับ พระพุทธศาสนา เดิมทีเดิยวนิยมสวดเป็นภาษาบาลี เริ่มแรกก็จะมาจากการอาราธนาศีล และอาราธนาพระปริตมงคล ตลอดถึง อาราธนาเทศน์ ซึ่งเป็นภาษาบาลี โดยพระสงฆ์ที่มีความสามารถเป็นผู้ฝึกให้ เพราะท่านชำนาญในการสวดสรภัญญะ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ต่อมาก็มีผู้ประพันธ์กลอน เป็นภาษาพื้นบ้านขึ้น บ้างก็แต่งเป็นประวัติ ความเป็นมาของหมู่บ้าน บ้างก็แต่งเกี่ยวกับพระสงฆ์องค์เจ้า บ้างก็แต่งเกี่ยวกับตำนานในหนังสือภาษาไทย ฯลฯ การแต่งบทกลอนประพันธ์นี้ได้อาศัยการสังเกตและ

ฟังสัมผัสกลอน เพื่อนำไปขับร้อง ประสานเสียงกันตามที่เคยได้ยินมาตามวัดที่มีการจัดการแข่งขันกัน ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา หรือเทศกาลทอดกฐิน ท่วงทำนองของสรภัญญะนี้นิยมสวดเป็นเสียงยาว เสียงไพเราะมีหลายทำนอง แต่ทุกทำนองมีเสียงครุ (เสียงหนัก) เสียงลหุ (เสียงเบา) หรือที่ขะ (เสียงยาว) รัสสะ(เสียงสั้น) เป็นกฎเกณฑ์ ดังนี้ ๑. ปุฏฐยัตตร (กลอน ๘) ๒. อินทรวีเชียร ๑๑ (กาพย์ยานี ๑๑) หมายถึงฉันท์ที่มีครุ ๗ ลหุ ๔ รวมเป็น ๑๑ ๓. อินทรวงศ์ ๑๒ หมายถึง ฉันท์ที่มีครุ ๗ ลหุ ๕ รวมเป็น ๑๒ ๔. วสันตดิลัก ๑๔ หมายถึง ฉันท์ที่มีครุ ๗ ลหุ ๗ รวมเป็น ๑๔ กล่าวคือ ฉันทลักษณ์ที่จะนำเอามาขับร้อง เป็นทำนองสรภัญญะ นั้นมีหลายประเภท แต่นิยมใช้กันมาก มี ๖ ประเภท คือ ๑. ปุฏฐยัตตร ฉันท์ ๘ ๒. อินทรวีเชียร ๑๑ ๓. อุเปนทรวีเชียรฉันท์ ๑๑ ๔. อินทรวีเชียรฉันท์ ๑๒ ๕. วังฉฐฉันท์ ๑๒ ๖. วสันตดิลักฉันท์ ๑๔ ที่กล่าวมานี้ เป็นภาษาบาลีทั้งหมดที่พุทธศาสนิกชนนิยมนำมาสวดเป็นทำนองสรภัญญะ ครั้นต่อมาก็ได้นำมาแต่งเป็น โคลง ฉันทกาพย์ กลอน เป็นภาษาของตน และสวดเป็นภาษาของตนต่อมา ทำให้มีการสวดสรภัญญะจากคัมภีร์ ขุกทก นิกาย ธรรมปัทมฎกเถา สุตตันตปิฎก (หนังสือ ธรรมบท เล่ม ๕ เรื่อง อุปนันทาเถรี) ท่านได้กล่าวไว้ว่า ในโลก สันนิวาสนี้คงจะเลื่อมใสในศาสนา มี ๔ ประเภท คือ ๑. พวกถือรูปเป็นประมาณ ๒. พวกนิยมสีเสรั้าหมองเป็นประมาณ ๓. พวกที่ถือเสียงเป็นประมาณ ๔. พวกที่ถือธรรมเป็นประมาณ

ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา กิจกรรมทอดเทียนเป็นงานประเพณีของท้องถิ่น ที่ชาวตำบลนาจั่วได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานหลายปี เป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ได้ทำกิจกรรมร่วมกันตลอดจนการร่วมแรง ร่วมใจ ของหน่วยงานต่างๆและภาคประชาชน ทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชน ปลุกฝังขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ให้แก่ เด็ก เยาวชน และประชาชน อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาร้องสรภัญญะ ให้คงอยู่ คู่วัฒนธรรมชาวตำบลนาจั่วสืบต่อไป

สรภัญญะ เป็นทำนองสวดทำนองหนึ่ง มีจุดกำเนิดมาจากการสวดทางพุทธศาสนา เป็นทำนองเทศน์ในตอนแรก เทศน์โปรดพุทธศาสนิกชนต่อมาจึงฝึกให้ฆราวาสร้อง การร้องในภาคอีสาน มีกันแพร่หลายในเทศกาลเข้าพรรษา ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการทำงาน และรอช่วงการเก็บเกี่ยวมาถึง ชาวบ้านใช้เวลานี้ไปร่วมทำบุญที่วัด เช่น จัดทำดอกไม้ ในสมัยก่อนจัดทำน้ำมันพืช เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงจุดให้มิแสงสว่างพอที่พระสงฆ์จะใช้เวลากลางคืน นอกจากนี้มีสตรีจับกลุ่มกันร้องสรภัญญะโดยมีรุ่นเก่าเป็นครูฝึก ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา หมู่บ้านต่าง ๆ จะมีประเพณีทอดเทียน ทอดสาด หมู่บ้านที่เป็นเจ้าภาพจะเชิญหมู่บ้านต่าง ๆ ส่งคณะสรภัญญะเข้าประกวดกันจะประกอบด้วยสตรีอาประมาณ ๑๕ ปี ขึ้นไป จำนวน ๑๐-๒๐ คน คนที่มีเสียงไพเราะที่สุดจะเป็นหัวหน้า และจากผลดังกล่าวชาวบ้านเกิดความรักความสามัคคีกันในหมู่คณะและเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีด้วย เพื่อให้คงอยู่คู่ชุมชนตราบนานเท่านาน บทร้องสรภัญญะ จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับ

เรื่องราวทางพระพุทธศาสนา สรรเสริญบูชาพระรัตนตรัย เล่าเรื่องพุทธประวัติ บทสวดคุณของปิตามารดา บทสวดไหว้ครู

ความสำคัญและคุณค่าทางสังคมและทางจิตใจที่มีในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน นั้นๆ

การขับร้องสรภัญญะ เป็นทำนองสวดที่มีจุดกำเนิดมาจากการสวดทางพระพุทธศาสนา นิยมขับร้องในภาค อีสาน มีกันแพร่หลายในเทศกาลเข้าพรรษา ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการทำงาน และรอช่วงการเก็บเกี่ยวมาถึง ชาวบ้านใช้เวลาไปร่วมทำบุญที่วัด เช่น จัดทำดอกไม้ ในสมัยก่อนจัดทำน้ำมันพืช เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงจุดให้มีแสงสว่างพอที่พระสงฆ์จะใช้เวลากลางคืน นอกจากนี้มีสตรีจับกลุ่มกันร้องสรภัญญะโดยมีรุ่นเก่าเป็นครูฝึก ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาหมู่บ้านต่าง ๆ จะมีประเพณีทอดเทียน ทอดสาด หมู่บ้านที่เป็นเจ้าภาพจะเชิญ หมู่บ้านต่าง ๆ ส่งคณะสรภัญญะเข้าประกวดกันจะประกอบด้วยสตรีอายุประมาณ ๑๕ ปี ขึ้นไป จำนวน ๑๐-๒๐ คน คนที่มีเสียงไพเราะที่สุด

จะเป็นหัวหน้า และจากผลดังกล่าวชาวบ้านเกิดความรักความสามัคคีกันในหมู่คณะและเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีด้วย เพื่อให้คงอยู่คู่ชุมชนตราบนานเท่านาน

บทกลอนสรภัญญะ พื้บ้านอีสาน

สรภัญญะ เป็นวัฒนธรรมไทยชาวอีสานประเภทหนึ่ง ซึ่งมีการร้องเป็นคณะ นิยมร้องเพื่อประสานสามัคคีกันระหว่างหมู่บ้าน เป็นการร้องฟังกันตามธรรมดาบ้าง ร้องเป็นการแข่งขันโดยมีรางวัลเป็นสินน้ำใจบ้างที่ประเทศไทยได้มากที่สุดจากวัฒนธรรมส่วนนี้ คือการได้สามัคคีของชุมชนในท้องถิ่นทั้งบ้าน ทั้งวัดเนื้อหาในการร้อง สามารถประยุกต์ความรู้ ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันของคนเข้าด้วยกันก็ได้ ประยุกต์อุดมการณ์ระดับชาติเข้าไปได้ นับเป็นวัฒนธรรมที่มีการสร้างสรรค์โดยแท้สมควรที่ลูกหลานไทย จะได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่ง

สรภัญญะ เป็นกิจกรรมที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมมากที่สุด ในเนื้อร้องนอกจากการบูชาพระรัตนตรัยบูชาพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ บูชาคุณพ่อแม่แล้ว ยังประยุกต์การพัฒนาอย่างอื่นเข้าไปอีกด้วยเช่น สุขภาพอนามัย แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง และความมั่นคงของชาติ เป็นต้นนับว่าเป็นวัฒนธรรมที่เป็นแนวทางสร้างสรรค์ที่ไม่มีใครเหมือน

ตัวอย่าง กลอนสรภัญญะ

- ❖ กลอนบูชาพระรัตนตรัย
- ❖ กลอนไหว้ครู
- ❖ กลอนบูชาพระรัตนตรัยอีกสำนวนหนึ่ง
- ❖ กลอนชักถามหมู่บ้าน
- ❖ กลอนตอบบอกบ้าน
- ❖ กลอนวันมาฆะบูชา
- ❖ กลอนวันวิสาขบูชา
- ❖ กลอนวันอาสาฬหบูชา
- ❖ กลอนสัตว์โลกยอมเป็นไปตามกรรม
- ❖ กลอนกฎแห่งกรรม
- ❖ กลอนผลของกรรมชั่ว
- ❖ กลอนคำสอนศาสนา
- ❖ กลอนพระคุณของพ่อ
- ❖ กลอนพระคุณของแม่
- ❖ กลอนบุญ
- ❖ กลอนยาเสพติด
- ❖ กลอนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- ❖ กลอนรักกันไว้เกิด
- ❖ กลอนเผยแผ่ประชาธิปไตยให้แพร่หลาย ๑
- ❖ กลอนขายเสียงขายสิทธิ์ ๒
- ❖ กลอนขายชีวิตขายชาติ ๓
- ❖ กลอนสงคราม
- ❖ กลอนนางมัทรีเดินดง
- ❖ กลอนมัทรีรำพันถึงลูก

๔. ภูมิปัญญาด้านศาสนาประเพณีพิธีกรรม

ลำดับ ที่	ปราชญ์	ภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	นายตันยกร สรรพอาษา	หมอธรรม	หมู่ ๗ บ้านนาโพธิ์
๒	นายพจน์ จันทะราช	หมอธรรม	หมู่ ๒ บ้านนาง้อง
๓	นายโฮม สิงห์วิชิต	หมอธรรม	หมู่ ๓ บ้านโนนสวรรค์
๔	นายเส็ง รัตนัย	หมอธรรม	หมู่ ๔ บ้านแสงสว่าง
๕	นายวิสัย โนนแดง	หมอธรรม	หมู่ ๕ บ้านแสงสว่าง
๖	นายมานิตย์ แก้วสิงห์	หมอธรรม	หมู่ ๖ บ้านขามป้อม

๔.๑ พิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่

ความเป็นมา

พิธีขึ้นบ้านใหม่ บางครั้งก็จะจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับเจ้าบ้าน พิธีทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ร่วมไปด้วย ทั้งนี้ขึ้นกับความสะดวกและความต้องการของเจ้าของบ้าน ในพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่แบบดั้งเดิมตาม ประเพณีอีสานนี้ บางพื้นที่พิธีกรรมนี้ก็ได้อาหายไปแล้ว หรืออาจมีการปรับเปลี่ยนขั้นตอนไปบ้างเพื่อให้เข้ากับยุค สมัย บางที่อาจจะมีเพียงการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ อย่างไรก็ตาม ล้วนแต่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างขวัญ กำลังใจ และความเป็นสิริมงคล ความเจริญรุ่งเรืองให้กับตนเองและครอบครัว

สิ่งที่ได้จากการทำพิธีกรรมนี้ แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีที่มีให้แก่กันและกันของคนในชุมชน การอวยพร และแสดงความยินดีให้การเริ่มต้นเข้าไปอยู่ในบ้านหลังใหม่นั้น มีความพร้อมอุดมสมบูรณ์ เจริญรุ่งเรือง และมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป การให้ความเคารพนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ที่เปรียบเสมือนร่มโพธิ์ร่มไทรให้ ยึดเหนี่ยวจิตใจ การรวมญาติมิตรพี่น้องที่จะเป็นผู้ช่วยเหลือค้ำจุนกัน การใช้หลักจิตวิทยาที่ช่วยสร้างขวัญและ กำลังใจให้แก่กันและกันของคนในชุมชน เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ขึ้นบ้านใหม่ตามพิธีกรรมแบบโบราณ(ตามัน คำทอง)เป็นความเชื่อและพิธีกรรมการขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทย อีสาน เพื่อให้ผู้อยู่อาศัยในบ้านใหม่อยู่เย็นเป็นสุขและมีความสุขและมีความเจริญรุ่งเรือง สิ่งของในพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่:เป็น สิ่งของที่มอบให้เจ้าของบ้าน(ค้ำคูณ) มีความเจริญรุ่งเรือง มีความอุดมสมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน เช่น ที่นอน

หมอน ผ้าห่ม แห ข้าวสาร เกลือ น้ำปลา ปลาร้า ขั้นตอน:ก่อนเริ่มพิธี นำใบตองกล้วยวางไว้หน้าบันได และเอาก่อนหินทับไว้ พร้อมทั้งชั้นน้ำหอม รอล้างเท้าให้(ตามันคำทอง)ตามันคำทอง=คือ ผู้เฒ่าในหมู่บ้านที่นำพาคณะเดินขึ้นบ้านใหม่ เวลาฤกษ์ยามขึ้นบ้านใหม่ แบ่งคนที่มาร่วมงานขึ้นบ้านใหม่เป็น ๒ กลุ่ม กลุ่ม ๑.โดยการนำของผู้เฒ่าในหมู่บ้านโดยตั้งชื่อสมมุติว่า ชื่อ(ตามันคำทอง)พร้อมบริวารแบกสิ่งของเครื่องใช้เดินเวียนขวารอบบ้าน ครอบรอบที่สามตามันคำทองพร้อมบริวาร หยุดตรงประตูหรือบันไดจะเข้าบ้าน กลุ่มที่.๒ สมมุติเป็นเจ้าของบ้านถามกลุ่มตามันคำทองดังนี้ กลุ่ม: ๒=ถามหาบ-กระดอน-คอน-กะต่า มาจากไหน? กลุ่ม:๑=ตอบพวกข้าพเจ้ามาแต่เมืองมันคำทองได้ยินว่าลูกหลานปลูกเหื่อนใหม่ใส่หญ้าเต็ม ว่าชิมาค้ามาคูณ ให้อยู่ชุ่มกินเย็น กลุ่ม:๒=ถามคั้นชิมาค้ามาคูณ อยู่ดีมีแฮง ให้อยู่ชุ่มกินเย็น แล้วได้อะไรกันมาบ้างละ? กลุ่มที่ ๑=ตอบได้มาพร้อมทุกอันทุกแนวหันแล้ว” (ครบทุกอย่างบริบูรณ์พุลผล)กลุ่ม๒=ถาม : “ซ้อยข้าหญิงชายได้มาพร้อมบ่นอ” (บริวารชายหญิงได้มาด้วยไหม)กลุ่มที่ ๑.ตอบ : “เออ...ได้มา กลุ่ม ๒.ถาม : “ซ้าง ม้า วัว ควาย ได้มาบ” (ซ้าง ม้า วัว ควายได้มาไหม) กลุ่ม ๑.ตอบ : “ได้มา กลุ่ม.๒=ถาม : “แหลูกทอง มองลูกแก้ว ได้มาบ” แห มอง (ตา ซ้างจับปลา) ได้มาไหม กลุ่มที่ ๑ ตอบ : “ได้มา”“เออ คั้นเพิ่นได้มาทุกสิ่งทุกอัน เพิ่นมาค้ามาคูณให้ลูกหลานอิหลี ให้อยู่ดีมีแฮงได้มาทุกอันทุกแนวแล้ว ก็ขอเชิญขึ้นม้านอน” (ก็ขอเชิญท่านขึ้นม้านอนบ้านได้) ตามันคำทองจะเดินมาเหยียบหินที่วางอยู่บนใบตองกล้วยก่อน เพื่อให้เจ้าของบ้านล้างเท้าให้ด้วยน้ำอบน้ำหอมที่เตรียมไว้ และบริวารผู้ที่หาบข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ มาก็นำมาวางรวมกันไว้ที่กลางห้อง ตามันคำทองก็จะเอาสิ่งและค้อนออกมาจากถุง ตอกสืกลงที่เสาขวัญ แล้วห้อยถุงที่บรรจุของมงคลต่าง ๆ ไว้เพื่อเป็นสิริมงคลจำนวน ๗ วัน คำตอกกล่าวไว้ คือ:“ตอกบาดหนึ่ง ให้ได้ซ้องเก้ก่า (ตอกครั้งที่ ๑ ให้ได้ซ้อง) ตอกบาดสอง ให้ได้คำเก้าหมื่น (ตอกครั้งที่ ๒ ให้ได้ทองคำ) ตอกบาดสาม ให้ได้เล่าข้าวหมื่นมาเยียบ (ตอกครั้งที่ ๓ ให้ได้ข้าว) ตอกบาดสี่ ให้ได้เมียสาวมานอนฟ้างซ้าง (ตอกครั้งที่ ๔ ให้ได้สาวมานอนแนบซ้าง) ตอกบาดห้า ให้ได้ซ้างใหญ่มาโฮง (ตอกครั้งที่ ๕ ให้ได้ซ้างใหญ่) ตอกบาดหก ให้ได้ชายโง่มานอนเฝ้าเล่า (ตอกครั้งที่ ๖ ให้ได้ชายโง่มานอนเฝ้ายังข้าว) ตอกบาดเจ็ด ให้ได้ผู้เฒ่ามานอนเฝ้าเรือน (ตอกครั้งที่ ๗ ให้ได้คนแก่มานอนเฝ้าบ้าน จากนั้นจะช่วยกันปูที่นอนให้ตามันคำทองนอน จากนั้นผู้ร่วมพิธีคนหนึ่งก็จะทำเสียงไก่ขัน ๓ ครั้ง เสมือนว่าถึงเวลารุ่งเช้าที่จะต้องตื่นแล้วตามันคำทองจะให้พร“นอนหลับให้เจ้าได้เงินหมื่น นอนตื่นให้เจ้าได้เงินแสน แปะมือมาให้เจ้าได้แก้วมณีโชติ โทะฮ้ายอย่ามาพาน ผุ่งมารอย่าได้มาซ้องผุ่งพิน้องมิตรหมู่สหาย ตามันคำทองก็จะผูกด้ายหรือฝ้ายที่ข้อมือให้กับเจ้าของบ้าน เพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าของบ้าน จากนั้นผู้ร่วมพิธีที่มาร่วมงานก็จะทยอยผูกข้อมือให้กับเจ้าของบ้านเช่นกัน เป็นอันเสร็จพิธี ผู้ร่วมพิธีก็จะรับประทานอาหารร่วมกัน..

๕. ภูมิปัญญาด้านอาหาร

ลำดับที่	ปราชญ์	ภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	นายโกมินทร์ ศิริเกษ	น้ำพริกปลาสาม	หมู่ ๑ บ้านน้ำจ้ว
๒	นางจันทร์ดาว มหาโหมด	เห็ดโรงเรื่อน	หมู่ ๓ บ้านโนนสวรรค์

ความเป็นมา

องค์ความรู้ที่นำมาใช้ในการทำอาหารที่ทำกันมาแต่โบราณ ส่วนมากเป็นแบบง่ายๆ เช่น ข้าวแช่ ต้มโคล้ง แกงป่า น้ำพริก และหลน เป็นต้น ส่วนขนมไทยแท้ก็ปรุงมาจากแป้ง น้ำตาล กะทิ เป็นส่วนใหญ่ เช่น ขนมเปียกปูน ขนมเปียกอ่อนตะโก้ ลอดช่อง ขนมปลากริมไข่เต่า ขนมไส้ไส้ และขนมครก เป็นต้น ภูมิปัญญาของคนไทยซึ่งถึงถือกำเนิดขึ้นตั้งแต่ ในยุคประวัติศาสตร์ อาหารแต่ละอย่างได้ผ่าน การคิดค้นขึ้นมาเพื่อให้เข้ากับภูมิอากาศ ภูมิประเทศในการหาวัตถุดิบในการประกอบ ปรุงอาหาร และยังมี คุณค่าทางโภชนาการ ถึงแม้ในอดีต คนไทยยังไม่มีวิวัฒนาการในด้านวิทยาศาสตร์ แต่ก็ได้มีความรู้เรื่องประโยชน์ในการนำวัตถุดิบมาประกอบอาหาร เพราะส่วนใหญ่วัตถุดิบที่ใช้ในการทำนั้น เป็นสมุนไพร ใช้ในการรักษา ป้องกันโรคต่างๆ ได้ ซึ่งในปัจจุบัน วิทยาการพัฒนาขึ้น ทางวิทยาศาสตร์ได้ศึกษาแล้วก็ลงความเห็นว่าเป็นเช่นดังที่คนสมัยก่อนเข้าใจ สิ่งนี้จึงเป็นที่เห็นได้ชัดว่า คนไทยมีภูมิปัญญาที่ไม่ด้อยกว่าใคร

๕.๑ น้ำพริกปลาสาม

น้ำพริกปลาสาม เป็นภูมิปัญญาในการในการถนอมอาหารวิธีหนึ่งของชาวอีสาน ที่นำปลาสามที่หมักได้ที่แล้วมาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำ ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน จะนิยมทำปลาสามมาก เพราะเป็นการถนอมอาหารให้สามารถเก็บไว้รับประทานได้นานๆ และปัจจุบันก็มีการนำปลาสามมาแปรรูปในการประกอบอาหารให้มีความหลากหลาย สามารถนำมาบริโภคเอง และจำหน่ายสร้างรายได้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี

ส่วนผสมน้ำพริกปลาสาม

๑. น้ำมันพืช ๒ ช้อนโต๊ะ
๒. ปลาสาม ๒๐๐ กรัม (ตามความเหมาะสม)
๓. ข่าซอย ๒ ช้อนโต๊ะ
๔. ตะไคร้ซอย ๑/๓ ถ้วย
๕. ใบมะกรูด ๑/๔ ถ้วย
๖. หอมเจียว ๑/๔ ถ้วย
๗. กระเทียมเจียว ๑/๔ ถ้วย
๘. พริกแห้งทอด ๑/๔ ถ้วย

วิธีทำ

นำเนื้อปลาต้มคั่วไฟอ่อนจนเนื้อปลาฟูเบา และแกะเนื้อปลา เอาแต่เนื้อ แล้วนำส่วนประกอบทั้งหมดลงไปคั่วไฟเบาๆ ให้เข้ากัน เสร็จแล้วโรยด้วยใบมะกรูดและพริกทอดแห้ง

๕.๒ เพาะเห็ดโรงเรือน

การเลือกสร้างโรงเรือนเพาะเห็ด

- เป็นที่น้ำไม่ท่วม
- เป็นที่อยู่ใกล้ถนน
- ไม่ควรเป็นที่โล่งเกินไป
- ที่กว้างพอสมควรเพื่อการขยายกิจการในวันข้างหน้า
- อยู่ใกล้ที่พัก
- อยู่ใกล้แหล่งน้ำสะอาดและมีน้ำสะอาดตลอดปี

วัตถุประสงค์ของการสร้างโรงเรือนเพาะเห็ด

- เพื่อเก็บรักษาความชุ่มชื้น
- ป้องกันลมโกรกและแสงแดด
- สะดวกในการเข้าไปปฏิบัติงาน
- ป้องกันขโมยและสัตว์อื่นๆ เข้าไปรบกวน
- ใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น คำนึงถึงความสะดวก

แบบของโรงเรือน

- แบบถาวร อายุใช้งานนานหลายปี
- แบบชั่วคราว อายุใช้งาน ๑ - ๓ ปี

๕.๒.๑ โรงเรือนเพาะเห็ด

เห็ดนางรม - นางฟ้า เจริญได้ดีในระยะเป็นดอกเห็ดในที่อากาศมีความชื้นสูงขนาด ๘๐ % ขึ้นไปจึงจำเป็นต้องเพาะในโรงเรือนที่เก็บความชื้นได้ ถ้ามีโรงเรือนเก่าก็อาจนำมาดัดแปลงใช้เพาะได้เช่นกันภายในโรงเรือนทำเป็น ชั้นหรือเป็นแผง ไม่กำหนดสูตรว่าจะต้องทำเป็นแบบใด ขอเพียงแต่ใช้วางก้อนเชื้อเห็ดได้มาก ง่ายและเอื้อมมือเข้าไปทำงานได้สะดวก เป็นพอ ลักษณะของโรงเรือนอาจเป็นโรงเรือนขนาดใหญ่หรือเป็นโรงเรือนเล็กหลายโรง ฝา หลังคา สามารถมุงด้วยจากหรือหญ้าคาได้ไม่ต้องลงทุนทำเป็นกระเบื้อง ขอเพียงแต่ให้เก็บความชื้นได้ดี ถ้าไม่แน่ใจเรื่องความชื้น ควรใช้ผ้าพลาสติกกรุทับภายในอีกชั้นหนึ่ง โดยเฉพาะส่วนที่เป็นผนังโรงเรือนควรเป็นพื้นคอนกรีต อย่างน้อยก็เป็นพื้นทราย ไม่ควรเป็นพื้นดินเพราะจะทำให้แฉะได้ภายหลัง ควรมีประตูให้สามารถลำเลียงก้อนเชื้อเข้าออกได้สะดวก มีช่องระบายอากาศออกได้ ปัจจุบันนิยมทำเป็นโรงเรือนขนาดใหญ่ ทำที่วางด้วยไม้ไผ่รวกไม่ทำเป็นชั้น แต่ใช้ไม้ไผ่ประกอบเป็นรูปตัวเอหรือรูปสามเหลี่ยมทรงสูง แล้วก้อนเชื้อซ้อนขึ้นไปให้ก้อนเชื้อหันปากถุงออกทั้งสองด้านของที่วางชั้นแบบนี้ประหยัดเนื้อที่และประหยัดค่าทำชั้นมาก ทั้งสะดวกในการทำงานอีกด้วย

การเพาะก้อนเชื้อเห็ดจำนวนน้อยหรือเป็นงานอดิเรก โดยซื้อก้อนเชื้อมาเพาะนั้นไม่จำเป็นต้องทำโรงเรือนก็ได้ อาจใช้ตุ้มหรือลังไม้ ใช้ผ้าพลาสติกปิดโดยรอบ นำก้อนเชื้อเข้ามาวาง ยกไปวางในที่มุมอับไม่ถูกแดดก็ใช้ได้

การทำความสะอาดโรงเรือนเพื่อเตรียมการเพาะเห็ดหลังจากที่เก็บผลผลิตหมดแล้ว ให้นำก้อนเชื้อเห็ดออกจากชั้นเพาะเห็ดให้หมด ทำการล้างชั้นเพาะเห็ด โรงเรือนเพาะเห็ด ด้วยผงซักฟอกแล้วล้างด้วยน้ำจน

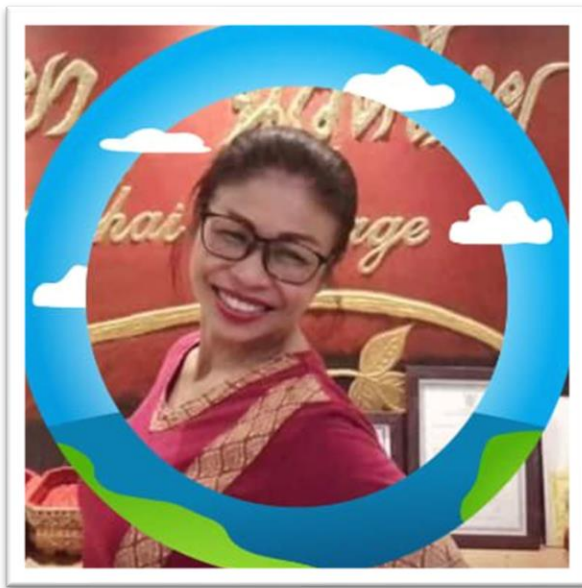
สะอาด ปล่อยทิ้งให้แห้ง ๒ - ๓ วัน จึงทำการอบไอน้ำร้อนที่อุณหภูมิ ๗๐ - ๘๐ องศาเซลเซียส นาน ๓ ชม. เพื่อฆ่าเชื้อราและศัตรูเห็ดที่หลงเหลืออยู่ หากปล่อยโรงเรือนทิ้งไว้นานเกินไป เมื่อจะทำการเพาะเห็ดครั้งใหม่ ให้ทำความสะอาดและอบไอน้ำร้อนเสียก่อน จึงนำก้อนเชื้อเห็ดเข้าไปทำการเปิดดอกหรือรุ่มคว้นโดยใช้ฟอร์มาลินกับต่างหีบหุ้มและปล่อยทิ้งไว้ก่อน ๓-๔ วันค่อยนำก้อนเห็ดเข้าโรงเรือน

๖. ภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย

ลำดับที่	ปราชญ์	ภูมิปัญญา	ที่อยู่
๑	นางจีระนันท์ พับขุนทด	นวดแผนไทย	หมู่ ๑ บ้านน้ำจืด

ปราชญ์ ชื่อ นางจีระนันท์ พับขุนทด ประวัติส่วนตัว อายุ ๔๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๗๐ หมู่ที่ ๑ ตำบลน้ำจืด อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น อาชีพ รับจ้างนวดแผนไทย โทร ๐๖๔-๖๑๓๑๕๓๕

การนวดแผนไทย ถือเป็นอีกหนึ่ง
การแพทย์แผนโบราณของไทยที่มีประวัติความ
เป็นมายาวนาน บ้างก็ว่าบันทึกของศาสตร์การ
นวดแผนไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในขณะที่นัก
ประวัติศาสตร์หลายคนก็เห็นว่าการนวดแผนไทย
อาจมีมาตั้งแต่ ๒,๕๐๐ ปีก่อนโดยชาวอินเดียคน
หนึ่ง ที่นำมาเผยแพร่ไปทั่วเอเชียได้จนกลายเป็นที่
นิยมมากขึ้น ด้วยความที่บันทึกต่างๆ มีจำนวน
น้อย ทำให้ความเป็นมาของการนวดแผนไทยอาจ
มีหลายความเชื่อ แต่ศาสตร์การนวดแผนไทยก็ถูก
ส่งต่อกันแบบปากต่อปากมาจนถึงปัจจุบัน ใน
บทความนี้จะพามารู้จักกับการนวดแผนไทย ทั้ง

ประเภท ประโยชน์ และข้อควรระวังของการนวดแผนไทย

การนวดแผนไทย (Thai Massage) หรือเรียกอีกอย่างว่าการนวดแผนโบราณ เป็นหนึ่งในรูปแบบการ
นวดบำบัด (Therapeutic Touch) โดยให้ผู้รับบริการนอนราบบนเสื่อหรือฟูกนอนที่พื้น แล้วให้ผู้นวด ปืบ คลึง
และกดตามลำตัว เพื่อกระตุ้นอวัยวะภายในและเพิ่มความยืดหยุ่นของกล้ามเนื้อ หมอนวดนวดแผนไทยจะใช้
มือ นิ้วหัวแม่มือ คอก ท่อนแขน หรือแม้แต่ฝ่าเท้าประกอบในการนวดกล้ามเนื้อ รวมถึงมีการเคลื่อนไหว
ร่างกายมากกว่าการนวดประเภทอื่นๆ ที่ให้ผู้รับบริการนอนราบไปเฉยๆ แม้จะมีชื่อว่าการนวดแผนไทย แต่
ลักษณะความเชื่อนั้นคล้ายคลึงกับศาสตร์การแพทย์แผนจีน คือเชื่อว่าในร่างกายมีพลังงานไหลเวียนผ่านส่วน
ต่างๆ การนวดคลึงและยืดเหยียดร่างกายอาจช่วยให้พลังงาน และเลือดไหลเวียนดีขึ้นนั่นเอง

นวดแผนไทยมีกี่ประเภท

นวดแผนไทยต่างจากการนวดประเภทอื่นอย่างไร การนวดมีด้วยกันหลายแบบ แม้ส่วนใหญ่จะมีจุดประสงค์เพื่อความผ่อนคลายเป็นหนึ่งในจุดประสงค์หลัก แต่การนวดแผนไทยอาจต่างจากการนวดประเภทอื่นเล็กน้อย ดังนี้

- การนวดแผนไทยนอนราบกับพื้น แต่การนวดในหลายๆ ประเภทมักให้นอนบนเตียง หรือโต๊ะนวด
- การนวดแผนไทยยังใส่เสื้อผ้าไว้ได้ โดยอาจใส่เสื้อผ้าหลวมให้ขยับตัวได้สะดวก ในขณะที่การนวดบางประเภทอาจต้องถอดเสื้อผ้าออกทั้งหมด หรือเกือบทั้งหมด
- การนวดแผนไทยไม่มีการใช้น้ำมันนวด ต่างกับการนวดน้ำมัน (Oil Massage) ที่ใช้น้ำมันหอมระเหยเพื่อให้ความผ่อนคลาย เพราะน้ำมันนวดอาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของผิวหนังนวดแผนไทย
- การนวดแผนไทยขยับร่างกายเยอะ เช่น อาจมีการปรับท่าทางคล้ายท่าโยคะ มีการดึง หรือกดเพื่อยืดเหยียดกล้ามเนื้อ ต่างกับการนวดหลายๆ ประเภทที่มักจะนอนเฉยๆ เพียงอย่างเดียว

ประโยชน์ของการนวดแผนไทย การนวดแผนไทยมีประโยชน์หลายข้อ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนวด ดังนี้

- ช่วยบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ ทั้งคอ บ่า และส่วนอื่นๆ ทัวร่างกาย
- ช่วยลดอาการปวดตึงตามข้อ มีการศึกษาทดลองให้ผู้เข้าร่วมที่มีอาการข้อเข่าอักเสบ เข้ารับการนวดแผนไทยร่วมกับการออกกำลังกายด้วยไม้เท้าเป็นเวลา ๘ สัปดาห์ พบว่าผู้เข้าร่วมรู้สึกปวดน้อยลง และเดินได้ดีขึ้น
- บรรเทาอาการปวดหลัง การนวดแผนไทยมีส่วนช่วยบรรเทาอาการปวดหลังและรักษาร่วมกับวิธีอื่นๆ ได้

มีส่วนช่วยลดอาการปวดหัว มีการศึกษาแสดงว่าผู้ที่เข้ารับการนวดแผนไทย ๙ ครั้งใน ๓ สัปดาห์ สามารถลดอาการปวดหัวจากความเครียดหรือไม่เกรนลงได้

- ช่วยขยายขอบเขตการเคลื่อนไหวร่างกาย การนวดแผนไทยประกอบไปด้วยการกด บีบ และการยืดเหยียดกล้ามเนื้อ ช่วยให้ข้อต่อและกล้ามเนื้อสามารถเคลื่อนไหวได้มากขึ้น ไม่ยึดเกร็งง่ายเกินไป
- มีส่วนช่วยลดความเครียด แม้การนวดแผนไทยจะใช้น้ำหนักมากกว่าการนวดประเภทอื่น แต่สำหรับหลายคนก็รู้สึกผ่อนคลายจากการนวดแผนไทย เคยมีนักวิจัยทำการสอบถามผู้ที่เข้ารับการนวดแผนไทย พบว่าช่วยลดความวิตกกังวลได้ ทั้งนี้การลดความเครียดอาจได้ผลดีขึ้นเมื่อพักผ่อนอย่างเพียงพอ
- ช่วยให้กระดูกแข็งแรง นวดแผนไทยมีการเคลื่อนไหวเกือบทั้งร่างกายเช่นเดียวกับโยคะ ทำให้ผู้ที่รับการนวดแผนไทยอาจรู้สึกกระดูกเป่ามากขึ้นด้วย
- มีส่วนช่วยให้เลือดไหลเวียนดีขึ้น การนวดแผนไทยช่วยให้ระบบไหลเวียนของเลือดและน้ำเหลืองดีขึ้นผ่านการยืดเหยียด ทำให้เนื้อเยื่อในร่างกายได้รับออกซิเจนไปเลี้ยงมากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตของเซลล์
- อาจมีส่วนช่วยผู้ป่วยโรคหลอดเลือดในสมอง การศึกษาในปี ๒๐๑๒ พบว่าผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่รับการนวดแผนไทยเป็นประจำ อาจช่วยให้สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ดีขึ้น รวมถึงอาจลดอาการปวด ช่วยให้นอนหลับดีขึ้นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองควรปรึกษาแพทย์ผู้ดูแลก่อนเสมอ

นอกจากนี้ ประโยชน์อื่นที่อาจได้รับจากการนวดแผนไทย เช่น ช่วยให้นอนหลับดีขึ้น ระบบย่อยอาหารดีขึ้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หากคุณมีอาการปวดกล้ามเนื้อรุนแรง หรืออาการผิดปกติอื่นๆ ของร่างกาย ควรไปพบแพทย์ก่อนตัดสินใจรักษาด้วยการนวดแผนไทย เพราะโรคบางชนิดไม่อาจรุนแรงมากขึ้นหากรับการนวดแผนไทย

ใครไม่ควรนวดแผนไทย การนวดแผนไทยมีผลกระทบต่อระบบไหลเวียนเลือด และกล้ามเนื้อ จึงอาจไม่เหมาะกับผู้ที่มโรคประจำตัวบางชนิดหรือเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

- ผู้ป่วยโรคหัวใจ หรือโรคหลอดเลือดหัวใจ
- ผู้ป่วยโรคความดันสูง
- ผู้ที่มีปัญหาเกี่ยวกับกระดูกสันหลัง เช่น โรคกระดูกพรุน
- ผู้ป่วยโรคเบาหวาน
- ผู้ที่เพิ่งรับการผ่าตัดมาไม่นาน
- ผู้ที่มีแผลเปิด
- ผู้ป่วยโรคมะเร็ง
- ผู้ที่กำลังอยู่ระหว่างตั้งครรภ์
- ผู้ป่วยโรคเลือด
- ผู้ที่มีภาวะลิ่มเลือด
- ผู้ที่มีแผลไฟไหม้
- ผู้ที่มีภาวะเกล็ดเลือดต่ำ (Thrombocytopenia)
- ผู้ที่ปวดกล้ามเนื้อจากการมีไข้
- ผู้ที่ปวดกล้ามเนื้อเฉียบพลัน บวม แดง

หากใครอยู่ในเงื่อนไขดังกล่าว ควรหลีกเลี่ยงการนวดแผนไทยจนกว่าจะรักษาให้หายดี หรือปรึกษาแพทย์ผู้ดูแลเพื่อประเมินความเหมาะสมก่อนรับบริการ

การเตรียมตัวก่อนการนวดแผนไทย ผู้ที่มานวดแผนไทยมักไม่ต้องเตรียมตัวเป็นพิเศษ ขั้นตอนการเตรียมตัวเล็กๆ น้อยๆ อาจมีดังนี้

- **แจ้งข้อมูลสุขภาพ** ก่อนเริ่มนวดแผนไทยควรแจ้งกับผู้ให้บริการถึงประวัติสุขภาพ เพราะโรคประจำตัวบางชนิดอาจไม่เหมาะกับการนวดแผนไทย หรือหากนวดได้ ผู้ให้บริการจะได้ระมัดระวังมากขึ้น
- **สวมเสื้อหลวมๆ** หลีกเลี่ยงการสวมเสื้อรัดรูป เพราะทำให้เคลื่อนไหวระหว่างนวดไม่สะดวก หรือบางสถานที่อาจมีชุดให้เปลี่ยน

ทั้งนี้ สำหรับผู้ที่มีโรคประจำตัวควรปรึกษาแพทย์ผู้ดูแลก่อนตัดสินใจนวดแผนไทย เพื่อลดโอกาสเกิดผลกระทบให้มากที่สุด

อันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการนวดแผนไทย การนวดแผนไทยมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นบางประการ เช่นเดียวกับการนวดหลายๆ ประเภท ดังนี้

- อาจเกิดอันตรายกับผู้ป่วยโรคหัวใจ เนื่องจากการนวดแผนไทยทำให้อัตราการเต้นของหัวใจเปลี่ยนแปลง ผู้ที่มีโรคเกี่ยวกับระบบเลือดและหัวใจจึงควรปรึกษาแพทย์ก่อนทุกครั้ง
- อาจเกิดอาการปวด หากผู้นวดมือหนัก หรือใช้น้ำหนักไม่เหมาะกับร่างกายของคุณ อาจทำให้เกิดการบาดเจ็บกล้ามเนื้อหรือกระดูกได้

คนส่วนใหญ่ได้รับความผ่อนคลายและประโยชน์จากการนวดแผนไทยมากกว่าความเสี่ยงที่เกิดขึ้น แต่ก็ควรปรึกษาผู้นวดแผนไทยก่อนตัดสินใจใช้บริการ จำนวนครั้งและความถี่ของการนวดแผนไทยนั้นอาจแตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของแต่ละคน แต่โดยทั่วไปหากต้องการนวดเพื่อสุขภาพก็สามารถนวดแผนไทยได้สัปดาห์ละ ๑-๒ ครั้ง หรือในกรณีที่นวดเพื่อรักษาอาการปวด อาจนวดวันเว้นวัน และค่อยๆ เวนระยะห่างขึ้นเรื่อยๆ เมื่ออาการปวดดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะนวดแผนไทยเพื่อจุดประสงค์ใด ก็ไม่ควรนวดติดต่อกันทุกวัน ควรเว้นวันให้กล้ามเนื้อได้พักบ้าง อาจปรึกษาแพทย์หรือผู้ให้บริการนวดแผนไทยเพื่อวางแผนการนวดที่เหมาะสมกับตัวเอง โดยสรุปแล้ว การนวดแผนไทยถือเป็นศาสตร์โบราณอย่างหนึ่งที่มีประโยชน์หลากหลาย เช่น ลดอาการปวดเมื่อย ปวดหัว เพิ่มความยืดหยุ่นของร่างกาย ช่วยให้ผ่อนคลาย ลดความเครียด วิตกกังวล ซึ่งปัจจุบันได้รับการยอมรับจากวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

แต่ทั้งนี้ ก็อาจไม่ได้เหมาะกับทุกคนเสมอไป โดยเฉพาะผู้ที่มีปัญหาสุขภาพและอาจได้รับผลกระทบจากการนวดแผนไทย ควรปรึกษาแพทย์ผู้ดูแลก่อนนัดหมายนวดเสมอ

คณะผู้จัดทำ

๑. นางสาววัชรภรณ์ เย็นหน้า	ตำแหน่ง ลูกจ้าง	ผู้รวบรวม
๒. นายจิรศักดิ์ โคตรเมืองกลาง	ตำแหน่ง ลูกจ้าง	ผู้รวบรวม
๓. นางสาวสาวสมร สาเงิน	ตำแหน่ง ผช.ประชาสัมพันธ์	ผู้รวบรวม
๔. นางสาวกาญจนา แสงวงศ์	ตำแหน่ง นักวิชาการศึกษา	เรียบเรียง
๕. นายประสพสุข สุราฤทธิ์	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองการศึกษา	ผู้ตรวจสอบ